

Любава Матлай

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ПОГЛЯДИ ФЕРНАНДО МОРАНА ЛОПЕСА ТА ЙОГО ДІЯЛЬНІСТЬ НА ПОСАДІ ГЛАВИ МЗС ІСПАНІЇ (1982–1985 РР.)

У статті проаналізовано зовнішню політику Іспанії у 1982-1985 роках. Пріоритетами зовнішньої політики стало подолання дипломатичної ізоляції франкістського періоду, розширення дипломатичних зв'язків, входження у Європейську Спільноту. Іспанія мала вибір: стати повноцінним членом НАТО чи відмовитися від поновлення договору з США, адаптуючись до нейтралістської позиції. Іспанський міністр закордонних справ Ф. Моран Лопес (1982-1985) знаходився під впливом шведської моделі розвитку суспільства, Олафа Пальме та нейтралітету. Діяльність міністра закордонних справ Іспанії Ф. Морана Лопеса розкрита на основі особистісно-психологічних факторів.

Ключові слова: Іспанія, зовнішня політика, Міністр закордонних справ, міжнародні відносини.

Любава Матлай *Общественно-политические взгляды Фернандо Морана Лопеса и его деятельность на посту главы МИД Испании (1982–1985 гг.)*

В статье проанализирована внешняя политика Испании в 1982–1985 годах. Приоритетами внешней политики стало преодоление дипломатической изоляции франкистского периода, расширение дипломатических связей, вхождение в Европейское Сообщество. Испания имела выбор: стать полноценным членом НАТО или отказаться от возобновления договора с США, адаптируясь к нейтралистской позиции. Испанский министр иностранных дел Ф. Моран Лопес (1982–1985) находился под влиянием шведской модели развития общества, Олафа Пальме и нейтралитета. Деятельность министра иностранных дел Испании Ф. Морана Лопеса раскрыта на основе личностно-психологических факторов.

Ключевые слова: Испания, внешняя политика, Министр иностранных дел, международные отношения.

Liubava Matlay Social and political views of Fernando Moran Lopez and his work as Foreign Minister of Spain (1982–1985)

In this article is analyzed Помилка! Неприпустимий об'єкт гіперпосилання. 's Помилка! Неприпустимий об'єкт гіперпосилання. 1982-1985 years. Priorities of external policy were to break out of the diplomatic isolation of the Franco years and expand Помилка! Неприпустимий об'єкт гіперпосилання., enter the Помилка! Неприпустимий об'єкт гіперпосилання.. Spain had two options: become a full member of NATO or refuse to renew the treaty with the US, adopt a neutralist position. The Spanish Minister of Foreign Affairs F. Moran Lopez (1982-1985) was very much influenced by the Swedish model and Olaf Palme and neutralist was first option. The activity of minister of foreign affairs of Spain F. Moran Lopes is examined on the basis of personality-psychological factors.

Keywords: *Spain, foreign policy, Minister of Foreign Affairs, international relations.*

Іспанія та Україна – дві великі європейські держави, які по-різному вирішують свої зовнішньополітичні завдання. Перша досягла значних успіхів в інтеграції до європейських структур, НАТО, стала впливовою країною, яка бере активну участь у формуванні та втіленні в життя Спільної зовнішньої політики та політики безпеки ЄС. Без сумніву, досвід іберійської країни на шляху до демократії та членства в ЄС, в забезпеченні національних інтересів, стратегії сталого розвитку, економічної безпеки не був безхмарним. Приєднання до ЄС розглядалося невідмовно від членства Іспанії в НАТО, а більшість іспанців не сприймали Північноатлантичний альянс позитивно, оскільки організація асоціювалася зі США, які підтримували диктатуру Франко. Сьогодні Україна переживає період, коли новим керівництвом держави заявлено два ключові принципи зовнішньої політики: позаблоковість та євроінтеграція, які перекреслюють намагання попереднього керівництва вступити в НАТО. У певних політичних колах існують сумніви стосовно їх сумісності. У своїх кроках дорогою на Захід, Україна намагається заручитися підтримкою офіційного Мадриду. Тому, дослідження зовнішньої політики Іспанії в роки правління перших урядів соціалістів, становлення та консолідації демократії, залишається актуальним.

Питання місця та ролі Іспанії в світі завжди були в центрі уваги Іспанської соціалістичної робітничої партії протягом 80-90-х років минулого століття. Необхідність подолання міжнародної ізоляції пов'язувалася з визнанням географічної, історичної, культурної належності Іспанії до Європи. Правляча партія намагалася розвинути відносини з іншими правлячими соціалістичними та соціал-демократичними партіями,

урядами, міжнародними організаціями, вийти з міжнародної ізоляції. Європейська орієнтація соціалістів при здійсненні зовнішньополітичного курсу враховувала факт своєї належності до Соціалістичного Інтернаціоналу. Соціалісти розраховували на підтримку цієї впливової організації при здійсненні свого зовнішньополітичного курсу. Європейська орієнтація партії співпадала із задекларованою у 70-80-ті роки минулого століття боротьбою за ідеали демократичного соціалізму. Варто зазначити, що партія намагалася втілити в життя проект створення без'ядерної зони. Спершу це питання стосувалося регіону Середземного моря, згодом – всієї Західної Європи. Цей проект мав за мету перетворити західноєвропейський простір в нейтральну зону по відношенню до двох військових блоків – НАТО та Варшавського договору. В ті роки в іспанській пресі, особливо в газеті «El Socialista» була поширеною антиамериканська, антинаївська риторика.

Зовнішня політика першого уряду соціалістів демократичної Іспанії спершу була політикою ідеологічного спрямування, яка намагалася служити визначеній ідеології, де повсякденна реальність нерідко замінювалася ідеями, тобто на практиці застосовувалася ідеологічна політика всупереч реальній. Ця політика була адміністративною, керувалася соціалістичними гаслами та ідеологічними критеріями. Історик М. Бланко Тобіо у своїй статті “Зовнішня політика Іспанії: з серцем з іншого боку” писав, що політика Палацу Санта-Крус (приміщення Міністерства закордонних справ Іспанії) з 1982 року знаходилася під впливом особистості Фернандо Морана Лопеса з його прихильністю до “третього світу”, яка стала можливим наслідком професійної кар’єри міністра [1, 36].

Тому дослідження іспанської дипломатії в період правління першого уряду соціалістів демократичної Іспанії спробуємо простежити на прикладі особистісно-психологічних факторів Міністра закордонних справ Королівства Ф.Морана Лопеса, його суспільно-політичних поглядів, особистого вкладу керівника зовнішньополітичного відомства в процеси державотворення, розбудову дипломатичної служби, забезпечення національних інтересів.

Джерелами для написання цієї роботи стали численні публікації Ф.Морана в періодичній пресі, його монографії з проблем міжнародних відносин, зовнішньої політики [2], виступи та промови на багаточисленних міжнародних самітах, під час дипломатичних візитів за кордон [3]. Варто відзначити і вагому аналітичну працю «Зовнішня політика Іспанії: соціалістична альтернатива» [4].

Майбутній відомий політик та дипломат Ф.Моран Лопес народився 25 березня 1926 року в невеличкому містечку Авіла в Астурії.

Юридичну освіту отримав в Мадриді. Вивчав політичні та економічні науки в Парижі та Лондоні. Після закінчення Дипломатичної школи в Мадриді, у 1954 році став професійно займатися дипломатичною діяльністю. Працював в дипломатичних місіях у Лагосі, Аддис-Абебі, Буенос-Айресі, Лісабоні, Лондоні. Був заступником керівника відділу Африки та Близького Сходу МЗС Іспанії. Політична діяльність Ф.Морана також була інтенсивною та напруженою. Він став одним із засновників Соціалістичної народної партії Іспанії. З 1978 по 1982 роки Ф.Моран плідно працював у Кортесах, як вибраний за мажоритарною системою сенатор від провінції Астурія. У 1978 році з метою посилення позицій лівих сил в країні, Ф.Моран погодився на злиття Соціалістичної народної партії з більш численною та впливовою Іспанською соціалістичною робітничою партією. З цього часу доля політика нерозривно пов'язана з цією партією, її злетами та падіннями.

Фернандо Моран був активним та впливовим членом ІСРП (одна із перших європейських соціалістичних партій, яка була створена у 1879 році). Ідеологія партії, запропоновані нею цілі розвитку суспільства відповідали потребам іспанської спільноти. Перемігши на парламентських виборах у 1982 році (до цього часу партія майже 40 років знаходилася поза законом) соціалісти сформували коаліційний уряд, який очолив харизматичний лідер ІСРП Ф.Гонсалес. Пост глави Міністерства закордонних справ Іспанії соціалісти довірили очолити Ф.Морану, як одному із найдосвідченіших іспанських дипломатів.

Перемога ІСРП була забезпечена різними факторами історичного та ситуативного характеру. По-перше, на початку 80-х років минулого століття стала очевидною нездатність правлячої правої партії Союзу Демократичного Центру продовжувати демократичні перетворення в державі. По-друге, подальше посилення демократичних процесів вимагало нових виконавців, здатних забезпечити посилення нової політичної системи; проведення суспільно-економічних реформ, які на той час уже були здійснені в промислово розвинених державах Заходу; протидіяти насиллю та тероризму; визначити місце Іспанії в системі міжнародних відносин. Соціалісти, як нові виконавці внутрішньої та зовнішньої політики, в своїх програмних документах чітко висловилися, що складність та гострота проблем, поставлених перед Іспанією, вимагають необхідності створення атмосфери національної єдності, безпеки та спокою [5, 15].

Найважливішими завданнями в зовнішній політиці уряду соціалістів були: вихід із дипломатичної ізоляції, в якій перебувала країна протягом багатьох років франкістського періоду; вступ країни в Європейське Економічне Співтовариство та покращення добросу-

сідських відносин з Францією, Португалією, країнами Магрибу; ідея іберо-американської єдності; посилення ролі Королівства в районі Середземного моря; підтримка добрих стосунків з арабським світом та країнами Африки; вирішення завдання повернення Іспанії суверенітету над Гібралтаром; досягнення більшої незалежності від США при збереженні партнерських відносин, а також уточнення взаємовідносин з НАТО.

У 80-ті роки іспанців мало хвилювали загрози зі Східної Європи, зокрема СРСР, їх більше турбували реальні загрози з Півдня, оскільки залишалися неврегульованими питання приналежності двох іспанських анклавів на території Марокко – Сеути та Мелільї. Потрібно було попереджувати потенційні конфлікти. Тому свій перший офіційний візит в якості міністра закордонних справ Іспанії, Ф.Моран здійснив у Рабат наприкінці 1982 року. Напередодні цього візиту марокканська газета “Le Matin”[6] надрукувала на першій сторінці заяву Морана про те, що стабільність Марокко важлива для стабільності Іспанії. Також відзначалося, що відносини між двома державами мають покращитися. Перед заявою іспанського міністра його марокканський колега М.Бусетта оприлюднив в північноафриканській газеті ”Al Alam” [7] свою статтю, присвячену Ф.Морану. В ній говорилося, що вибір впливового іспанського дипломата має особливе значення для Рабату, оскільки міністра призначили на посаду президент уряду та король Іспанії. В той же час було згадано, що Ф. Моран брав активну участь у розробці та поданні до Гагського міжнародного суду позову, де засуджувалися претензії Марокко на Західну Сахару як такі, що не мають юридичної та політичної основи. Втім, далі визнавалися ґрунтовні знання іспанського міністра стосовно проблем Магрибу, вказувалося, що саме це розвіює побоювання марокканців, викликані перемогою Іспанської робітничої соціалістичної партії. Однак, не обійшлося і без інших застережень. Міністр закордонних справ Марокко назвав ІРСП партією нового напрямку, де домінують європейські тенденції і в той же час бракує глобального бачення проблем Магрибу та Африки, а також висловив сподівання, що у подальшому іспансько-марокканські проблеми будуть вирішуватися. Згодом Ф.Моран під час свого офіційного візиту до Марокко висловив бажання Іспанії шукати взаємопорозуміння з країнами Магрибу за допомогою політичного діалогу та гнучкості, взаємної поваги.

Треба звернути увагу на той факт, що Іспанія в післяфранкістський період була змушена балансувати між Марокко та Алжиром, які протягом багатьох років ведуть боротьбу за домінуюче положення у Північній Африці, а, оскільки, Мадрид з Марокко пов’язували тісні економічні, культурні стосунки, а з Алжиром – добре налагоджене

торгівельне партнерство, проводити зважену зовнішню політику стосовно арабського світу.

У своїй статті “Зовнішня політика Іспанії” Ф.Моран накреслює перспективу: “Іспанія є середньою силою в системі міжнародних відносин, хоча в регіональному плані може бути, без сумніву, важливою та впливовою силою” [8, 8]. Тому одним із пріоритетних напрямків зовнішньої політики Королівства став європейський. Іспанія мала адаптуватися до інтеграційних процесів, які відбувалися на континенті. У перше десятиріччя післяфранкістського періоду в країні відбулися соціально-економічні реформи, модернізація інституційної системи. Соціалісти розуміли, що модернізація та демократизація суспільства, обумовлена лише внутрішніми потребами, не дасть вагомих результатів. Тому ці процеси в Іспанії проводилися у відповідності з процесами глобалізації. Тут слід додати, що керівництво держави тяжіло до європейського шляху розвитку, прагнучи об’єднатися з європейськими демократіями та швидше наблизитися до них в соціально-економічному плані. Ф.Моран, як і більшість соціалістів, у 80-ті роки доводив, що європейська орієнтація держави сумісна з нейтралітетом, який розглядався найбільш прийнятним для позиції Іспанії в міжнародних відносинах. Це пояснювалося в першу чергу тим, що більшість відомих політиків та дипломатів в період режиму Франко знаходилися в еміграції у європейських державах. Зокрема, сам Ф. Моран навчався в Парижі та Лондоні, добре знав історію Європи, її традиції і вважав Іспанію невід’ємною частиною Старого світу.

Слід зазначити, що ще у 50-ті роки минулого століття Іспанія намагалася вступити до Спільного Ринку, але це їй не вдалося зробити через невідповідність політичних інституцій. Після низки різноманітних реформ, поліпшення економічної ситуації, Іспанія обрала курс на ЄС. Під керівництвом Ф.Морана зовнішньополітичне відомство організувало та провело складний переговорний процес з питань інтеграції Іспанії до структур ЄС. Великою заслугою Ф.Морана стало підписання Договору приєднання 12 червня 1985 року. Втім, слід наголосити, що соціалісти вперше зіткнулися з необхідністю вирішення таких глобальних проблем. Діючи в опозиції та критикуючи попередні уряди на основі ідеологічних постулатів, при владі вони змушені були враховувати реальні політичні умови, факт належності країни до НАТО, позиції держав-членів Альянсу, які ставили можливість вступу Іспанії в ЄС в пряму залежність від продовження перебування в Північноатлантичному Альянсі. Слід підкреслити, що входження Іспанії в НАТО було ініційовано та впроваджено урядом СДЦ на чолі з

Л.Кальво Сотело з метою залучення іноземних інвестицій для захисту від зовнішніх загроз та боротьби з сепаратизмом та тероризмом. Вирішуючи вступити в НАТО, СДЦ проігнорував позиції лівих сил у цьому питанні, а лідер цієї партії неодноразово висловлювався в засобах масової інформації, що географічне розташування Королівства взагалі є несумісним з нейтралітетом. Тому, у травні 1982 року Іспанія стала 16-м членом НАТО, всупереч волі більшості громадян країни.

Варто звернути увагу на той факт, що міністр закордонних справ Ф.Моран ніколи не приховував свого ворожого ставлення до НАТО, ототожнюючи вищезгадану організацію з війною, мілітаризмом, підпорядкуванням інтересам США. Він не був прихильником вступу Іспанії до Північноатлантичного Альянсу, оскільки, як і більшість соціалістів того часу, знаходився під впливом ідей Соціалістичного Інтернаціоналу, шведської політичної моделі Олафа Пальме і бачив зовнішню політику нейтральною. Складна політична ситуація в країні, гостра необхідність структурних змін не завжди дозволяли правильно вирішити зовнішньополітичні проблеми. “Які переваги ми отримаємо від вступу в НАТО? – наголошував Ф.Моран. – Певно не захист територіальної цілісності Іспанії, оскільки згідно з пунктом 6 (Північноатлантичного договору) виключені Сеута і Мелілья. Повернення Гібралтару також не передбачене. Я запитував високопоставлених американців, чи мала б Іспанія, знаходячись в НАТО, право вето, щоб він (Гібралтар) не використовувався в якості бази НАТО? Ні, вона б його не мала” [9]. Втім, всупереч своїм ідеологічним переконанням, Морану довелося підтвердити відмову від виходу Іспанії з НАТО, яка стала платою за вступ країни до ЄЕС та розширення міжнародних економічних зв’язків Королівства.

Важливе місце у дипломатичній діяльності Ф.Морана відводилося вирішенню проблеми Гібралтару, адже понад 300 років цей скелястий мис на півдні Піренейського півострова знаходиться у колоніальному володінні Великобританії і є спірною територією між двома морськими державами – Іспанією та Великобританією. Геостратегічне положення півострова та Гібралтарської протоки на перехресті морських шляхів має дотичність до національних інтересів середземноморських держав. У 1982 році уряд соціалістів здійснив перші спроби вирішення гібралтарського питання шляхом переговорів та певних поступок Великобританії, сподіваючись на підтримку останньої у вступі до ЄС. Дипломатичні потуги обох держав увінчувалися перемінним успіхом. Однак, підсумком нелегких двохсторонніх переговорів стала Брюссельська декларація 1984 року, згідно з якою Іспанія припинила блокаду Гібралтару, відновила комунікацію з півостровом, а Великобританія погодилася

обговорювати і надалі питання суверенітету над цією територією.

Зауважимо, що міністр закордонних справ Іспанії Фернандо Моран відчував особливу прихильність до “третього світу” і вважав, що формування “особливих відносин” з ібероамериканськими державами тільки посилить автономію Іспанії та її значення як посередника у провадженні зовнішньої політики з Латинською Америкою для європейського континенту і США [10, 191]. Дипломатичні зусилля МЗС Іспанії були спрямовані на просування привабливого іміджу Іспанії в іберо-американських державах, застосування політики “м’якої сили”, підтримку та захист іспанських інвесторів та інвестицій. Зокрема, в Латинській Америці добре спрацювала особиста дипломатія короля Хуана Карлоса, глави уряду Ф.Гонсалеса, а також самого очільника МЗС Ф.Морана.

Особисто Ф.Моран добре усвідомлював, що забезпечення ефективних політичних, торгівельно-економічних, культурних зв’язків та контактів з іноземними країнами потребує підтримки професійної кадрової дипломатичної служби, яка б максимально ефективно реалізовувала зовнішньополітичний курс держави, її національні інтереси. Виходячи з цього, міністр вимагав від апарату свого відомства максимуму зусиль для створення вискоєфективного механізму підготовки, прийняття та просування рішень, що стосувалися ключових питань глобальної та регіональної політики. Іспанська дипломатія на початку 80-х років піддалася суттєвому процесу модернізації, особливо у сфері дипломатичного спілкування. Були проведені реформи та кадрова ротация міністерства, яке стало проводити відкриту політику, роз’яснюючи громадянам зовнішньополітичні зусилля уряду.

Слід відзначити, що Ф.Моран відвідав з офіційним візитом Радянський Союз наприкінці травня 1983 року. Під час цього візиту сторони підписали Програму наукового та культурного співробітництва між двома державами на 1984-85 роки, а також угоду про морське судноплавство та співпрацю в морських перевезеннях. Також були обговорені питання усунення загроз військових дій, попередження нового розкручування гонки озброєнь. До цього слід додати, що Ф.Моран був послідовним борцем за нерозповсюдження ядерної зброї у світі.

Безумовно, набутий практичний досвід у провадженні зовнішньої політики держави викликав зміни в ідеології міністра, який визнавав необхідність переосмислення змісту соціалістичних ідей, неможливість втілення архаїчної моделі соціалізму в парламентській монархії, оскільки процеси інтеграції та глобалізації призводили до розмивання навіть самого поняття “соціалізм”. Втім, переосмислення політичних поглядів Ф.Мораном, відбувалося доволі болісно, з моральними втра-

тами. Однак своїми головними політичними принципами він не поступився, що в результаті вартувало йому посади міністра. Через його принциповість, безуспішну протидію вступу Іспанії в НАТО, главі уряду Іспанії Ф.Гонсалесу довелося замінити Ф.Морана прагматичним політиком –реформатором Ф.Ордоньесом.

Іспанці вбачали у своєму міністрові образ відповідального працівника, який мав чіткі та ясні ідеї щодо зовнішньої політики держави, хоча Ф. Моран не відповідав традиційним уявленням про дипломата. Зокрема, він був повністю позбавлений штампу “striped pin”, яким англійці називають амбіційних дипломатів. Проте співвітчизники високо оцінили його талант, добросесність, працьовитість та відповідальність. Зазначимо, що в період з 1987 по 1989 рік Фернандо Моран був постійним представником Іспанії в ООН, активно та впливово відстоював інтереси своєї держави як член Європейського парламенту.

Підсумовуючи, варто відзначити, що дипломатичні зусилля Ф.Морана були спрямовані на покращення іміджу Іспанії в світі, розширення її економічних, політичних, культурних контактів.

Джерела та література

1. Blanco Tobio M. Política exterior Española: con el Corazon en otra parte / Cuenta y razón. –1986. – № 23. – Mayo-junio. – P. 35–42.
2. Ministerio de Asuntos Exteriores: Discursos y declaraciones del ministro de Asuntos Exteriores D. Fernando Moran Lopez, 1982–1985, Ministerio de Asuntos Exteriores, Oficina de Información Diplomática.
3. Помилка! Неприпустимий об’єкт гіперпосилання. F. El socialismo y el nuevo orden mundial // Zona abierta. – 1980.– №Помилка! Неприпустимий об’єкт гіперпосилання. – P. 75–94; La Comunidad Europea y Régimen Autonómico // Sistema: Revista de ciencias sociales. – 1994. – P. 181–185; La reconstrucción de un nuevo orden // Cuenta y razón. – 1993. – №3 – P. 13–15.
4. Morán F. Una política exterior para España: una alternativa socialista. – Barcelona: Planeta, 1980. – 415 p.
5. El Socialista. – 1982. – 17 dec. – P.15.
6. Le Matin. 01.12.1982.
7. Al Alam. 29.11.1982.
8. F. La política exterior Española // Leviatan: Revista de Hechos e ideas. – 1984. – № 16. – P. 8.
9. Moran F. Comparecencia ante la Comision de Asuntos Exteriores del Senado(30.06.83). – Режим доступу: www.mae.es/mae/textos/OID/1830630.htm.
10. Grugel J. España y Latinoamérica // Richard Gillespie, Fernando Rodrigo and Jonathan Story (eds.), Las relaciones exteriores de la España democrática. – Madrid : Alianza, 1995. – P. 191.